

YOLCU

Prof. Dr. Perihan ÇAMBEL

ANKARA Sanat Tiyatrosunun avangard tiyatro yapıtlarına ve topluluklara yer vermesi onu Ankara'nın her kattaki, az veya çok düşünen kişilerin uğrağı yaptı. Herkes AST'a ayak atarken, nasıl çağdaş bir düşünüyü ile bir yenilikle karşılaşılacağı sorusu insanın zihni kurcalar. Nitekim orada Pantomimden, yerli yazarlardan Brecht'e kadar tiyatro oyunları seyredildi, beğenildi.

Bu kez kucagını gene bir avangard tiyatrosu olduğunu duyduğum Gen - Ar topluluğu İstanbul'dan gelince hemen bilet alma işi ne koyuldum. Nazım Hikmet'in «Yolcu» oyununu görmek fırsatını bulmakla beraber ne yazık ki hayal kırıklığına uğradım. Gerçi tiyatrosunun «yaz turnesi» broşüründe «Yolcu» metediliyor, insanın yalnızlık durumunu yansıttığı yazılıyor. Bununla beraber, aynı broşürde, kendinde «Yolcu» nun bir nüshası bulunduğu yazılan Naci Sadullah'ın kendi yazısı övünçlü değildir belki, biraz acıdır. Oysa ki AST'ta Brecht'inki ler, Şartreinkiler ayarında bir tiyatro yapıtı seyredeceğim ümidi ile koltuğuma oturmuştum.

Yolcu, Anadolu'nun bir köşesin de düşman istilası sırasında, bir İstasyon Şefliği binacılığında oynanıyor. Kişiler İstasyon Şefi (Cahit İrgat), karısı (Suna Keskin), Şefin yardımcısı Makasçı (Erol Günaydın) ve Atlı (Tuncel Kurtiz) dirler. Görünmeyen önemli kişi, yakın bir köydeki, memleketini düşmana satan, vatan haini Mehmettir. Şefin genç eşi makasçıdan, o da genç kadından hoşlanır, bu intrikamın için de makasçının gümüş kösteği için içine bir intrika daha karıştırır ama anlamsız bir intrika. Niha yet, İstasyon Şefi, hainden gelen bir kurşunla can verirken Şefe gerçekten ihanet edip etmediği tam belirgin olmayan eşi pişmanlık içinde onun dizlerine kapanır, İstasyon Şefi anlamsız ve melodramatik bir biçimde ölür. Bu ne epik tiyatro, ne de iyi bir dram, bu, tiyatro tekniğinden yoksun bir acemilik yapıtı. Herneka-dar broşürdeki yazılar bundaki dilin Nazım Hikmetinki olduğunu ispata çalışıyorlarsa da, ozanın Türkçesini ben burada tanıya-madım doğrusu. Ama kendimi bu işte eksper sayamayacağım için öyleyim zaar, demekten başka birşey yapmayacağım.

Bu yapıtı yöneten, yani sahneyi leyen Tuncel Kurtiz temposu iyi ve merkezi İstasyon Şefi üzerin de fikse eden bir üslup seçmekle yanılmamıştır. İstasyon Şefine o ve İrgat bir derinlik boyutu vermeye çalışmışlar. Şefin kişiliğinden bir derinlik sezilmekle beraber bunun neden ibaret olduğu ozan ca iyi belirtilmemiş olduğundan kişiliği de bitmemiş bir halde, bitirilmemiş bir portre gibi, orta da kalıyor. Böylece sayın Cahit İrgat'ın gayretini de yapıtı kurtarmıyor. Suna Keskin yüzey duygulu, «yanakları gamzelli» şefin karısını fiziki ve oyunu ile iyi yansıtır. Günaydın'ın Makasçısı ve Kurtiz'in Atlısı da iyi çizilmiş yerli tipler. En iyi notu Metin Deniz'in dekoru, Gani Turan'ın ışığı, Vâlâ Önenç'ün efekt çalışmaları alıyor. Bunlar olmasaydı yapıtı inandırıcı bir yalnızlık

YOLCU - Suna Keskin ve Cahit İrgat «Yolcu» adlı oyunda...

çevreden kopma havası esmezdi. Bu sanatçılar sayesinde geçen ve durmayan, sanki insanın üstünden silindiri gibi geçen trenlerin gümbürtüleri Anadolu ıssızlığını yansıtıyorlar. Tabanca sesi ri sıratıcı, ışıklar sırasında tüyler ürpertici bir biçimde gene aynı ıssızlığı yansıtıyorlar. Dekor, en ufak detaylara kadar yerinde ve başarılı ve gerçekti, oyuncuların da yemek yiyişleri, yüzlerinin kas hareketleri, mimikleri gene gerçekçidir, sanatçıların hepsi naturalistik biçimde bir oyun veriyorlar. Ancak, yapıtta acaba ne kamufle ediliyor, bunu bile anlamak seyirciler için mümkün olmadı. Yoksa vatan hiyanetini yerer gibi gözükten bu piyeste, hain öldüğü halde, onun da son nefesinde Şefin ölümünü sonuçlandırması sadece kısasa kısas anlamı mı var? Eserin 1933 sularında yazıldığı broşürde bildiriliyorsa da kronolojinin bir aydınlatma yapılmadığı kanısına vardım. Tiyatro tekniği kurallarına uymayan anlamsız bu piyesten anlamsız bir tarzda yazılmış, güzel ve şiirsel bir dilden yoksun bu piyesten anlamsız bir beyin yorulması için de çıktım. Şu halde önce anlatan, buna inanarak çalıştığını anlatması da anlamsız bir tüme denmi ibaretti? Ancak anlaşılma, anlatılanın başarısı olur. Anlatılmak istenilen açık seçik olmalıdır. Aristophanes'te gibi, Sembollerle de anlatırsa.

Bunlardan çıkan ibret, şöretti bir aydın yetersiz bir yapıtın şöretini yapmağa yetersiz olduğudur. Her geçmiş ayakta duramaz, ayakta kalamaz. Değerli sanatçı Cahit İrgat'a gelince, onun tipi, tarzı için kendisine Amerikalı Herman Wouk'un romanından sahneye adapte edilen «Caine Mutiny» (Caine gemisinde isyan) adlı psikolojik pi

yesindeki kaptan rolünü oynamasını tavsiye ederim. Zaten «Yolcu»da İstasyon Şefi rolünde nedense pek aklıma Amerikada bin kişilik bir çadır tiyatrosunda ve Pariste Pigalle civarındaki «Theatre en rond» (Meydan Tiyatrosu) da seyrettiğim Caine Mutiny'deki kaptanı bana hatırlattı. Nereden nereye demeyiniz, öyle işte!...